

The use of computer technologies in educational process of foreign language teacher has some advantages as it helps to transform learning a foreign languages into creative process, and many students, even the weakest, start to open, stop complexes and show great interest in the study of a foreign language.

The possibilities of computer technologies are great, but we will say about the most effective while learning a foreign language

1) the use of a number of web sites in English language teaching; 2) the use of Skype in teaching English language; 3) the students can search for more information with the help of Internet according to the teacher's instructions; 4) a teacher can search for additional information the teacher to use it at the lesson; 5) the role of blogs in the self-study of English.

The article also reveals the positive aspects and drawbacks of using the previously mentioned computer technologies.

Key words: computer technology, foreign language communicative competence, Internet resources, Skype, blog, educational process, the students of nonlinguistic specialties, the level of knowledge.

Стаття надійшла до редакції 10.11.2013 р.

Прийнято до друку 27.12.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Должикова Т. І.

Т. В. Світлична (Луганськ)

УДК: 811.111:81'373

ЯВИЩЕ ЕВФЕМІЇ ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Загальновідомим є той факт, що одні й ті самі явища чи дії залежно від комунікативних намірів можна описати по-різному. Так, використовуючи різноманітні стилістичні засоби для створення евфемістичного дискурсу, адресант має можливість завчасно запобігти появі дискомфорту під час комунікації. Натомість, об'єктивно констатуючи факти, послуговуючись надто прямими, іноді різкими висловлюваннями, адресант нерідко ображає почуття співрозмовника, що може призвести до неочікуваного завершення контакту. Незаперечним є те, що вживання евфемістичних заміників – запорука успіху комунікативного акту, оскільки за допомогою евфемістичних найменувань мовець здатен уникнути різноманітних суперечностей, тобто евфемістичні субститути покликані „забезпечити безконфліктну комунікацію з адресатом” [Великорода 2007: 16].

Останнім часом набуває актуальності питання евфемізації дискурсу. Свідченням поглибленого наукового інтересу до евфемії як

самостійного потужного феномену є деякі дисертації та наукові розвідки і українських (В. Великорода, З. Дубинець, К. Кантур, М. Кравченко, В. Леснова, І. Мілева, О. Тараненко, В. Ужченко, О. Хомік, О. Януш та ін.), і зарубіжних учених (Н. Ванюшина, А. Домбровська, Д. Зеленін, А. Кацев, Б. Ларін, Н. Мечковська, В. Мокієнко, Г. Пауль, Н. Потапова, О. Сеничкіна, Дж. Фрезер та ін.). Наразі в мовознавстві вже накопичено чималий досвід у дослідженні евфемізмів. Водночас історію дослідження евфемії, зокрема деякі аспекти щодо становлення цього явища як самостійного, окремо розглянуто не було. Це й зумовило вибір теми нашого дослідження. Мета статті – виявити причини зародження евфемії як окремого лінгвістичного феномену, висвітлити питання походження та тлумачення терміна „евфемізм”, проаналізувати основні наукові праці, присвячені питанню евфемізації.

Евфемія постає доволі різноаспектним, але дуже вагомим лінгвістичним явищем у лексичній системі української мови. Евфемізм – не лише субститут, який виконує функцію імпліцитності негативної оцінки, а й складник структури мови. У зв'язку з тим, що евфемізація – це безперервний процес заміни одних найменувань на інші, вона відіграє суттєву роль в історичному розвитку української мови. Це зумовлено тим, що людина, прагнучи до успішної комунікації, повсякчас оцінює та переоцінює форми висловлення.

Термін „евфемізм” грецького походження (εὐφημισμός, що в перекладі означає „пом'якшений вислів”) і має дві основи εὖ – „добре” та φημί – „говорю” [УМ 2004: 168]. Грецьке походження терміна звертає нашу увагу до давньої філософії, де Демокрит говорить про „евтімію” (фонематичний варіант терміна „евфемія”) як про гарний душевний стан та задоволення. Почуття задоволення та незадоволення в людини, згідно з Демокритом, – це „межа між тим, що споріднене нашому духу і неспоріднене”, тобто це сигнали, які вказують людині, до чого необхідно прямувати, а чого слід уникати задля досягнення гарного душевного стану [Цит. за: Ванюшина 2011: 10]. Ще з часів античності евфемізмами починають послуговуватися не лише письменники та філософи, а й пересічні люди у повсякденному спілкуванні. Тракувати такий феномен загальноживаності необхідно, ураховуючи зв'язок мислення з мовою, оскільки „мова відображає здатність мислення структурувати реальність”. Отже, люди вже в ті часи розуміли, що задля уникнення конфлікту необхідно „структурувати реальність” так, щоби виключити використання „прямого, а тому часто грубого найменування” [Потапова].

Питання евфемії цікавили й етнографів [Зеленин 1991; Фрезер 1980]. Інтерес до цього явища вчених, розвідки яких не є суто лінгвістичними, можна пояснити тим, що евфемію зазвичай пов'язують з давнім табу, пор.: *мовне табу* – заборона на вживання певних слів, зумовлена містично-забобонними, соціально-політичними, зокрема цензурними, та культурними й морально-етичними чинниками [УМ 2004: 676 – 677]). Зазвичай етнографи досліджували табу в

первісних суспільствах. Так, Дж. Фрезер у роботі „Золотая ветвь” виокремлює кілька типів словесних заборон: *табу на людей* (на імена рідних, померлих, вождів, на деякі фізіологічні процеси, на осіб у траурі, воїнів, убивць, мисливців, риболовів та ін.) та *табу на предмети* (на залізо, гостру зброю, кров, голову як частину тіла, волосся, їжу, вузли, кільця та ін.). Дослідник звертає увагу на звичаї аборигенів Вікторії, які „говорять про померлих лише в окремих випадках і при цьому змінюють їхні імена. Притишеним голосом вони згадують про „тих, хто пішов”, про „нешасних, яких більше немає в живих”. Назвати мертвого на ім’я – означає викликати озлоблення духу покійного (Куїт-Джил), який деякий час після смерті ширяє над землею, а потім віддаляється в напрямі заходу сонця” [Фрезер 1980]. Імовірно, ідеться про словесну заміну, тобто про евфемізм як субститут, пор.: „ті, хто пішов”, „нешасні, яких більше немає в живих” замість прямого ‘померлі’. Описуючи такі звичаї, Дж. Фрезер пояснював: „Первісна людина дотримується думки, згідно з якою слова й предмети, подібно людям, тимчасово чи постійно заряджені <...> силою табу...” [Там само].

Дещо по-іншому підходить до вивчення явища табу російський етнограф Д. Зеленин у роботі „Табу слов у народів восточной Европы и северной Азии”. Дослідник дійшов висновку, що перші словесні заборони зароджувалися у зв’язку з розвитком мисливства й рибальства, тобто на виробничо-промисловому ґрунті. Надалі евфемізми в первісному суспільстві виникають і продовжують своє існування в побуті, що, своєю чергою, приводить до зародження невиробничих евфемізмів [Зеленин 1929а]. У другій частині монографії Д. Зеленин докладно обґрунтовує думку, яку висловлює ще на початку праці: „Якщо основу словесних заборон у мисливстві необхідно вбачати у пристосуванні первісних мисливців – спочатку до промислових тварин, а потім до лісних духів-хазяїв <...>, – то в словесних табу домашнього життя домінує інша основа. Це віра в магічну силу слова та імені” [Зеленин 1929б: 1 – 2]. Імовірно, що перші роботи етнографів, у яких було порушено питання первісного мовного табу, і зумовили зацікавленість цим явищем з боку лінгвістів. Згодом розвідки вчених засвідчили, що поняття табу тісно пов’язане з евфемізацією мовлення, хоча табу може існувати й без евфемії [Хомік 2004: 33].

Поштовхом до інтерпретації евфемізації як лінгвістичного процесу стала робота Г. Пауля „Принципы истории языка”. Так, Ц. Кацнельсон у вступній статті до монографії зауважує, що Г. Пауль, вивчаючи різноманітні зміни в лексичному значенні слова, говорить про ці зміни як про „продукт випадкових індивідуально-психологічних процесів”. Важливим стало те, що Г. Пауль, запропонувавши нині загальновідому схему семантичних змін, виокремив евфемізми як один зі складників поповнення лексики. Бажання використовувати непрямі позначення, на думку вченого, виникає тоді, „коли внаслідок почуття сорому уникають називати речі їхніми власними іменами”. Окрім почуття сорому,

дослідник розглядає ще кілька причин уживання евфемістичних заміників, а саме релігійний та забобонний страх [Пауль 1960: 123].

Важливою для подальшого вивчення явища евфемії стала робота Б. Ларіна „Об эвфемизмах”, у якій висвітлено питання первісних і сучасних евфемізмів, запропоновано визначення евфемізму як тропу, зроблено спробу класифікувати евфемізми за розрядами. Згадана робота стала вагомим внеском на шляху до вивчення феномену евфемії. І хоча для соціалістичної епохи, на думку Б. Ларіна, характерним було саме „викриття евфемізмів і надання переваги прямим, іноді різким та грубим висловам” [Ларин 1977: 114], лінгвісти почали активно цікавитися цим явищем. Підтвердження цінності внеску роботи Б. Ларіна знаходимо майже в кожній роботі дослідників, які покликаються на вченого у своїх розвідках [Бердова 1981; Великорода 2007; Дубинець 2011; Кацев 1977; Кацев 1988; Москвін 2010; Родченко 1999; Сенічкіна 2006; Ужченко 2003; Хомік 2004 та ін.]. Як бачимо, масово досліджувати евфемію українські та російські мовознавці почали вже наприкінці 90-х років ХХ ст. Імовірно, це зумовлено тим, що розвиток досліджень у цьому напрямі в радянські часи дещо загальмувала поширена на той час думка про те, що у випадку евфемізації „шахрайство йменують затемненим і на вигляд благопристойним словом” [Ларин 1977: 114].

Дисертація А. Кацева „Эвфемизмы в современном английском языке: опыт социолингвистического описания” дала новий, потужний поштовх у вивченні явища евфемії [Кацев 1977]. Учений одним із перших робить спробу проаналізувати евфемізми шляхом зіставлення їх з іншими суміжними лексичними групами, тобто з іншими непрямими найменуваннями. Він же пропонує вивчати лінгвістичне різноманіття евфемізмів у плані структури лексичного значення. А. Кацев детально висвітлює проблему асоціативності: проаналізував характер асоціативності, подав класифікацію типів асоціатив. Дослідник запропонував і можливість класифікувати матеріал з погляду ступеня евфемістичності, спираючись на об’єктивні критерії, а також описав способи творення евфемізмів, зокрема вказавши на активність їх використання. Згодом дисертаційна робота вилилася в навчальний посібник до спецкурсу „Языковое табу и эвфемия” (1988), у якому дослідник повністю досягнув мети, заявленої на початку роботи: подати поглиблену характеристику табу та евфемії як явища мови, представити евфемізми в широкому соціальному контексті й тим самим збагатити лінгвістичний і загальнокультурний кругозір читача. [Кацев 1988: 3].

Ґрунтовно висвітлено проблему табу й евфемії в роботі Н. Мечковської „Язык и религия : пособие для студентов гуманитарных вузов”. Авторка детально викладає основні аспекти цієї проблеми: співвідношення табу й евфемізмів, визначення міфологічних витоків лексичних заборон, значення мовного табу для оновлення й розвитку лексичного складу мови. Дослідниця дійшла висновку, що „табу

супроводжує всю історію людства, але більшою мірою табування слів і висловів характерне для первісних часів” [Мечковская 1998].

У монографії В. Ужченка висвітлено питання щодо продукування фразеологічних одиниць шляхом евфемізації. Учений акцентує увагу на тому, що таке продукування „практично невичерпне джерело й важливий семантичний засіб безперервного поповнення фразеологічного складу” [Ужченко 2003: 272].

Однією з перших зробила спробу узагальнити наявні уявлення про евфемізми О. Сенічкина в навчальному посібнику „Эвфемизмы русского языка: спецкурс”. Дослідниця внесла до теорії евфемії чіткі лінгвістичні критерії, що дозволяють виокремлювати їх з великої кількості мовних одиниць, пов’язаних з переносними найменуваннями. У роботі розглянуто загальні питання теорії евфемізмів, умови функціонування замінних найменувань, схарактеризовано основні види евфемізмів, подано різні класифікації, описано їхні системні зв’язки й відношення [Сенічкина 2006].

Зацікавленість евфемією з боку українських і російських лінгвістів наприкінці ХХ століття набирає обертів глобальних досліджень. У переважній кількості робіт аналіз евфемізації побудований на матеріалах інших мов, зокрема російської (Л. Крисін, В. Мокієнко, В. Москвін, А. Мейрієва, К. Мілоєнко, Л. Саакян, та ін.), польської (С. Відлак, А. Домбровська, А. Кравчик-Тирпа), англійської (Т. Абакова, Ю. Алексикова, Н. Босчаєва, Ю. Ботороєва, Т. Бушуєва, В. Великорода, Г. Вільданова, О. Гліос, А. Кацев, О. Манютіна, та ін.), німецької (Н. Бердова, Г. Прудивус), якутської (І. Павлова), іспанської (Г. Родченко, К. Якушкіна). Також наявні роботи, у яких явище евфемії інтерпретують, спираючись одночасно на кілька мов: англійська/російська (Ю. Арсентьєва, Ю. Баскова, Г. Кужим, О. Обвинцева, Н. Терещенко, Н. Тишина), німецька/російська (Н. Ванюшина, Г. Кудряшова), французька/російська (О. Голованова), німецька/російська/башкирська (Г. Мухамедьянова), бурятська/російська/англійська/німецька (О. Цидендамбаєва), деякі індоевропейські та афразійські мови (О. Чернікова).

Аналіз робіт свідчить і про наявність досліджень евфемії на матеріалах української мови, що, безперечно, становить цінність для вітчизняної лінгвістики. Так, у роботі О. Януша „Евфемія і суміжні явища в українській і російській мовах” уперше проаналізовано евфемізми двох східнослов’янських мов: виявлено подібне та відмінне в семантиці, структурі, сферах функціонування. Дослідник розглядає евфемізми „як явища, що ведуть до значних змін у семантичній структурі слова” [Януш 1997: 6]. Фактичним матеріалом для дисертації стали здебільшого загальноновживані евфемізми, натомість територіально обмежені евфемістичні одиниці в роботі майже відсутні.

Суттєвим підґрунтям для подальших вивчень евфемії як важливого складника вербальних обертів є дисертація О. Хомік „Український

вербальний оберег: семантика і структура”. Дослідивши аспекти, які раніше залишалися поза увагою дослідників (лінгвістичні механізми виникнення евфемістичних назв, розпізнавання евфемізмів, що мають (або мали) оберегове значення, структурну та семантичну динаміку евфемістичних назв), дослідниця дійшла висновку, що „одним із важливих виявів вербальних оберегів в українській культурній традиції є евфемізми, зумовлені потребою уникнути прямого називання тих чи тих об’єктів дійсності” [Хомік 2004: 104].

Вагомим науковим доробком стала дисертація І. Мілевої „Евфемізація і дисфемізація фразеотворення говірок сходу України”. У роботі вперше в українській лінгвістиці евфемізацію та дисфемізацію комплексно описано на матеріалі численних стійких ареальних образних виразів. Визначальною рисою роботи став вичерпний аналіз особливостей евфемістичних та дисфемістичних висловів порівняно з лексичними евфемізмами/дисфемізмами, що має суттєве значення, адже науковці здебільшого не розмежовують евфемізми-лексеми й евфемізми-фразеологізми [Мілева 2005].

Ціннісними для українського мовознавства постають розвідки, виконані на діалектному матеріалі ([Кравченко 1983; Лєснова 2003; Мілева 2001; Ужченко 1994] та ін.), опрацювання якого є важливим для дослідження евфемізації мовлення як історично змінного процесу.

Грунтовною вважаємо роботу З. Дубинець „Евфемізми в українській мові (на матеріалі преси)”, у якій уперше здійснено комплексний аналіз евфемізмів на матеріалі газетного тексту. Авторка здійснила вдалу спробу переосмислити феномен евфемії в психологічному, соціальному та власне лінгвістичному аспектах. Схарактеризувавши роль періодики в процесі евфемізації, проаналізувавши функції, теми, сфери та способи евфемізації в пресі, дослідниця зробила вагомий внесок у вивчення евфемізмів, зокрема в українськомовному газетному дискурсі [Дубинець 2011].

К. Кантур у роботі „Антропосемические эвфемизмы и их функционально-прагматические особенности” вивчає антропосемічну евфемію на матеріалах чотирьох різносистемних мовах, що, безсумнівно, заслуговує на увагу, адже це дослідження є ще однією сходинкою на шляху до визначення статусу евфемізму [Кантур 2011].

Цінність становлять не лише роботи теоретичного характеру, але й лексикографічні праці. Так, в англійському мовознавстві евфемізація стала вже традиційною галуззю для вивчення, підтвердженням чому слугує видання низки словників: „Dictionary of American and British euphemisms: The language of evasion, hypocrisy, prudery and deceit (1987) („Словник американських і британських евфемізмів: мова уникнення, лицемірства, сором’язливості, обману”) автор – R. Holder; „Kind words: A thesaurus of euphemisms” (1983) („Добрі слова: тезаурус евфемізмів”) автори – J. Neaman, C. Silver; „A dictionary of the euphemisms and other doubletalk” (1981) („Словник евфемізмів та інших інакомовлень”) автор –

H. Rawson. До того ж, в англomовній лексикографії укладачі словників, зокрема й тлумачних, використовують спеціальні позначки, звертаючи увагу читача саме на евфемістичний характер лексеми [Cambridge 1996].

У 1998 р. польський лінгвіст А. Домбровська підготувала „Słownik eufemizmów polskich czyli w rzeczu mocno, w sposobie łagodnie”, згодом доповнивши й перевидавши його в 2005 р. Словник вміщує майже три тисячі евфемістичних висловів, і, за словами самої авторки, „дає зняряддя до знищення так званого хамства” [Dąbrowska 2005].

У 2001 р. у Мінську вийшов друком „Англо-русский словарь табуированной лексики и эвфемизмов” О. Кудрявцева, Г. Куропаткіна. У словнику вміщено близько 14 000 слів і висловів, якими послуговуються в неформальному спілкуванні на так звані соціально-неприйнятні, „непристойні” теми. Показовим є те, що переважну частину запропонованої лексики раніше не включали до словників країн СНД.

Важливим здобутком для подальших досліджень явища евфемії став „Словарь русской бранной лексики: Матизмы, обцензизмы, эвфемизмы” В. Мокієнка (перше вид. 1995, друге – 1997, третє – 2003) [Мокиенко 2003]. Цінність цієї лексикографічної праці полягає в тому, що за допомогою поданого лексичного матеріалу можна простежити основні напрями, за якими здійснюється переосмислення в мовній свідомості людини, змінюються оцінні характеристики понять.

Вагомою подією в російському словникарстві стала поява „Словаря эвфемизмов русского языка” О. Сенічкіної. Це перший досвід створення словника, у якому подано лише евфемізми російської мови. Важливість роботи полягає в тому, що вона, окрім лексем літературної мови (їх переважна більшість), містить ще й евфемізми просторічного характеру, які є субститутами обценної лексики, і вилучення яких зі словникового опису виглядало б, на думку авторки, „штучним обмеженням” [Сеничкина 2008].

На теренах пострадянської України також зростає зацікавлення феноменом евфемії. Так, у 1995 р. виходить друком перша лексикографічна праця, присвячена евфемізмам – „Словник евфемізмів, уживаних у говірках та молодіжному жаргоні Західного Полісся і західної частини Волині” (2005) Г. Аркушина. Словник вміщує близько 7 500 мовних одиниць, які класифіковані за темами. У межах однієї словникової статті лексеми розташовані словотвірними рядами, де окремо подано діалектизми, жаргонізми, арготизми. На думку автора, „таке розташування дозволяє встановити, які лексеми і з якого мовлення були запозичені, а також вплив діалектного оточення” [Аркушин 2005].

І. Мілева підготувала „Матеріали до евфемістичного фразеологічного словника східнословобожанських і східностепових говірок”. Евфемістичні фразеологізми, подані в словнику, представляють три основні функціональні типи ареалізмів: магічно-заборонні, маскувальні та пом’якшувально-меліоративні. Дослідниця акцентує увагу на тому, що, „незважаючи на так звану „демократизацію мовлення”

й чинник своєрідної мовленнєвої „моди” <...>, не можна ігнорувати важливість толерантності мовлення”. Цілком слушною є думка авторки про те, що лексикографічна розробка евфемістичних висловів дає змогу повно зафіксувати культурно-мовленнєву ситуацію, розкрити ціннісну орієнтацію в суспільстві [Мілева 2010: 6; 10].

Проведений моніторинг сучасних робіт з питань евфемізації засвідчив, що *евфемія* – явище доволі різноаспектне й значуще, адже використання евфемістичної лексики спрямовує ціннісну орієнтацію суспільства на більш високий культурно-мовний рівень. Цілком погоджуємося з думкою З. Дубинець про те, що „евфемізація – один із основних процесів сучасного дискурсу” [Дубинець 2011: 18], адже дедалі частіше спостерігаємо оцінювання й переоцінювання людиною форм висловлення в напрямі до покращення конотації. Отже, феномен евфемії – актуальне явище в українському мовознавстві, яке перебуває в постійній динаміці, а тому й потребує подальшого обґрунтування. Питанню евфемізації присвячено чимало розвідок, однак ще залишається чимало невисвітлених питань, серед яких і питання щодо визначення основних понять у термінологічній системі явища евфемії. У цьому й убачаємо перспективи подальших розвідок у зазначеному напрямі.

Література

Аркушин 2005 – Аркушин Г. Словник евфемізмів, уживаних у говірках та молодіжному жаргоні Західного полісся та західної частини Волині / Г. Л. Аркушин. – Луцьк – Люблін : Волин. обл. друк., 2005. – 198 с.; **Бердова 1981** – Бердова Н. М. Эвфемизмы в современном немецком языке : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Бердова Неля Михайловна. – Киев, 1981 – 230 с.; **Ванюшина 2011** – Ванюшина Н. А. Семантическая и прагматическая характеристики эвфемизмов в современных немецких и российских печатных СМИ : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20 / Ванюшина Наталья Анатольевна. – Волгоград, 2011. – 231 с.; **Великорода 2007** – Великорода В. Б. Семантичні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів в англійській мові : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Великорода Віра Богданівна. – Л., 2007. – 268 с.; **Дубинець 2011** – Дубинець З. О. Евфемізми в українській мові (на матеріалі преси) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Дубинець Зореслава Олександрівна. – Ялта, 2011 – 204 с.; **Зеленин 1929а** – Зеленин Д. К. Табу слов у народів восточної Європи и северной Азии. – Ч. 1 : Запреты на охоте и иных промыслах / Д. К. Зеленин. – Л. : Изд-во АН СССР, 1929. – 151 с.; **Зеленин 1929б** – Зеленин Д. К. Табу слов у народів восточної Європи и северной Азии. – Ч. 2 : Запреты в домашней жизни / Д. К. Зеленин. – Л. : Изд-во АН СССР, 1929. – 166 с.; **Зеленин 1991** – Зеленин Д. К. Восточнославянская этнография / Д. К. Зеленин. – М. : Наука, 1991. – 507 с.; **Кантур 2011** – Кантур К. А. Антропосемические эвфемизмы и их функционально-прагматические особенности (на материале английского, французского,

українського и русського языков) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15 / Кантур Кирилл Александрович. – Одесса, 2011. – 304 с.; **Кацев 1977** – Кацев А. М. Эвфемизмы в современном английском языке : опыт социолінгвістического описания : дис. ... канд. філол. наук. : 10.02.04 / Кацев Анри Матвеевич. – Л., 1977. – 190 с.; **Кацев 1988** – Кацев А. М. Языковое табу и эвфемия : учеб. пособие к спецкурсу / Анри Матвеевич Кацев. – Л., 1988. – 79 с.; **Кравченко 1983** – Кравченко М. В. Евфемізи і табу в південнокарпатських говірках / М. В. Кравченко // Структура і розвиток українських говорів на сучасному етапі : тези доп. і повідомл. XV Республік. діалектол. наради. – Житомир, 1983. – С. 198 – 200; **Ларин 1977** – Ларин Б. А. История русского языка и общее языкознание : избр. работы / Б. А. Ларин. – М : Просвещение, 1977. – 224 с.; **Леснова 2003** – Леснова В. В. Евфемізи в українських говорах / В. В. Леснова // Вісн. Луган. держ. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка : Філологічні науки. – 2003. – № 3. – С. 253 – 257; **Мечковская 1998** – Мечковская Н. Язык и религия : пособие для студентов гуманитар. вузов [Електронний ресурс] / Н. Мечковская. – Режим доступу : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Linguist/Mechkov/06.php (дата звернення : 15.10.2013). – Назва з екрана; **Мілева 2001** – Мілева І. В. Ареальні евфемістичні відповіді на питання „Куди йдеш?” із компонентом *власна назва* / І. В. Мілева // Вісн. Луган. держ. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка : Філологічні науки. – 2001. – № 12. – С. 197 – 201; **Мілева 2005** – Мілева І. В. Евфемізація і дисфемізація у фразеотворенні говірок сходу України : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Мілева Ірина Володимирівна. – Луганськ, 2005. – 248 с.; **Мілева 2010** – Мілева І. В. Матеріали до евфемістичного фразеологічного словника східнослобожанських і східностепових говірок / І. В. Мілева. – Луганськ : Альма-матер, 2010. – 112 с.; **Мокиенко 2003** – Мокиенко В. М. Словарь русской брани (матизмы, обценізмы, эвфемізмы) / В. М. Мокиенко, Т. Г. Никитина. – СПб. : Норинт, 2003 – 448 с.; **Москвин 2010** – Москвин В. П. Эвфемізмы в лексической системе современного русского языка / В. П. Москвин. – М. : ЛЕНАНД, 2010. – 264 с.; **Пауль 1960** – Пауль Г. Принципы истории языка / Г. Пауль. – М. : Изд-во иностр. лит., 1960. – 500 с.; **Потапова** – Потапова Н. М. Проблема подходов к пониманию явления эвфемізма и его классификаций [Електронний ресурс] / Н. М. Потапова. – Режим доступу : <https://www.google.com.ua> (дата звернення: 1.10.2013). – Назва з екрана; **Родченко 1999** – Родченко А. В. Средства эвфеміи в современном испанском языке (на материале кубинского национального варианта) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.05 / Родченко Анна Валерьевна. – М., 1999. – 206 с.; **Сеничкина 2006** – Сеничкина Е. П. Эвфемізмы русского языка : спецкурс : учеб. пособие / Елена Павловна Сеничкина. – М. : Высш. шк., 2006. – 151 с.; **Сеничкина 2008** – Сеничкина Е. П. Словарь эвфемізмов русского языка / Е. П. Сеничкина. – М. : Наука, 2008. – 464 с.; **Ужченко 1994** – Ужченко В. Д. Историко-

лінгвістичний аспект формування української фразеології : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.02 / Ужченко Віктор Дмитрович. – Луганськ, 1994. – 453 с.; **Ужченко 2003** – Ужченко В. Д. Східноукраїнська фразеологія : монографія / В. Д. Ужченко. – Луганськ : Альма-матер, 2003. – 362 с.; **УМ 2004** – Українська мова : енциклопедія / редкол. : Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і допов. – К. : Укр. енцикл., 2004. – 824 с.; **Фрззер 1980** – Фрззер Дж. Золотая ветвь: исследование магии и религии [Електронний ресурс] / Джеймс Джордж Фрззер; пер. с англ. М. К. Рыклина. – 2-е изд. – М. : Политиздат, 1980. – 703 с. – Режим доступу : <http://www.psylib.ukrweb.net/books/freze01/txt22.htm> (дата звернення: 10.09.2013). – Назва з екрана; **Хомік 2004** – Хомік О. Є. Український вербальний оберэг : семантика і структура : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02 / Хомік Олена Євгенівна. – Х., 2004. – 229 с.; **Януш 1997** – Януш О. Евфемія і суміжні явища в українській і російській мовах : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02, 10.02.01 / Януш Олег Богданович. – К., 1997. – 200 с.; **Cambridge 1996** – Cambridge International Dictionary of English. – Cambridge University Press, 1996. – 1774 p.; **Dąbrowska 2005** – Dąbrowska A. Słownik eufemizmów polskich czyli w rzeczy mocno, w sposobie łagodnie / A. Dąbrowska. – Wyd. 2. – Warszawa : Wydaw. naukowe PWN, 2005. – 328 s.

Світлична Т. В. Явище евфемії як об'єкт лінгвістичних досліджень

У статті проаналізовано причини зародження евфемії як окремого лінгвістичного явища, висвітлено походження та тлумачення терміна „евфемізм”, визначено коло основних наукових праць, присвячених явищу евфемії, розкрито їхнє значення. Установлено, що питання евфемії цікавили й етнографів. Інтерес до цього явища вчених, розвідки яких не є суто лінгвістичними, можна пояснити тим, що евфемію зазвичай пов'язують з давнім табу; етнографи досліджували табу в первісних суспільствах. Виявлено, що масово досліджувати евфемію українські та російські мовознавці почали вже наприкінці 90-х років ХХ ст., результатом чого стала низка робіт, зокрема й лексикографічних. У переважній кількості праць аналіз евфемії побудований на матеріалах інших мов, також наявні наукові студії, у яких явище евфемії інтерпретують, спираючись одночасно на кілька мов, проте існують дослідження й на матеріалі української мови. Установлено, що ціннісними для українського мовознавства є розвідки, виконані на діалектному матеріалі, адже його опрацювання вагоме для дослідження евфемізації мовлення як історично змінного процесу. Визначено, що явище евфемії – самостійний потужний феномен, а використання евфемістичної лексики спрямовує ціннісну орієнтацію суспільства на більш високий культурно-мовний рівень.

Ключові слова: евфемія, евфемізм, процес евфемізації, мовне табу, словник евфемізмів.

Светличная Т. В. Явление эвфемии как объект лингвистических исследований

В статье проанализированы причины возникновения эвфемии как отдельного лингвистического явления, освещены вопросы происхождения и толкования термина „эвфемизм”, определен круг основных научных трудов, раскрыто их значение. Установлено, что вопросы эвфемии интересовали также этнографов. Интерес к этому явлению со стороны ученых, исследования которых не являются сугубо лингвистическими, можно объяснить тем, что эвфемии обычно связывают с давним табу; этнографы исследовали табу в первобытных обществах. Выявлено, что массово исследовать эвфемии украинские и русские лингвисты начали уже в конце 90-х годов XX ст., результатом чего стала публикация ряда работ, в частности и лексикографических. В большей части работ анализ эвфемизации построен на материалах других языков, однако существуют исследования и на материале украинского языка. Установлено, что ценными для украинского языкознания являются исследования, выполненные на диалектном материале, ведь его обработка весома для изучения эвфемизации речи как исторически переменного процесса. Определено, что явление эвфемии – самостоятельный мощный феномен, а использование эвфемистической лексики направляет ценностную ориентацию общества к более высокому культурно-языковому уровню.

Ключевые слова: эвфемия, эвфемизм, процесс эвфемизации, языковое табу, словарь эвфемизмов.

Svetlichnaya T. V. Evfemiya phenomenon as object of linguistic researches

In the article the reasons emergence of an evfemiya as separated linguistic phenomenon are analysed, questions origin and term „euphemism” interpretation are taken up, the circle of the main scientific works devoted to the phenomenon of an evfemiya, in particular, is defined the assessment of their uniqueness is given. It is set that the questions of euphemism interested alsoethnographers. Interest in this phenomenon from the side ofscientists researches of that are not especially linguistic, it ispossible to explain that euphemism usually bind to the oldtaboo. Usually ethnographers investigated a taboo in primitive societies.It is revealed that in large quantities the Ukrainian and Russian linguists started investigating an evfemiya already in the late nineties the XX Art., the publication of a number of works, in particular and lexicographic became result of that, as lexicographic development the euphemism of statements gives the chance to record more stoutly cultural speech situation, to open valuable orientation in society. In the repressing amount of works the analysis of euphemismis built on materials of other

languages, also there are works in that the phenomenon of euphemism is interpreted, leaning simultaneously against a few languages, however there are researches and on materials exactly of Ukrainian. It is established that to the Ukrainian linguistics the researches executed on a dialect material are valuable, after all its study is powerful for studying of an evfemization of the speech as historically variable process. It is defined that the evfemiya phenomenon – is independent powerful phenomenon, and using of evfemistichesky lexicon directs valuable orientation of society to higher cultural language to level. Is incontestable that the use the evfemisticheskikh of substitutes – the key to success of the communicative act. Consequently, phenomenon an euphemism is the actual phenomenon in Ukrainian linguistics that is in a permanent dynamics, and that is why and needs further study.

Key words: evfemiya, euphemism, evfemization process, language taboo, dictionary of euphemisms.

Стаття надійшла до редакції 15.11.2013 р.

Прийнято до друку 27.12.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Мілева І. В.

Т. С. Слободинська (Вінниця)

УДК 811.161.2: 81 – 116.3

ДО ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ОКРЕМИХ ТЕРМІНІВ КОМПЛЕКСНОЇ ТЕОРІЇ МОДЕЛЕЙ СПІЛКУВАННЯ

Теорія комунікації – міждисциплінарно-інтегративний науковий напрямок, у контексті якого спілкування людей витлумачують і досліджують як системний складник їхньої поведінки й діяльності. Центральною проблемою цієї теорії є моделювання процесу взаєморозуміння людей у різноманітних комунікативних актах.

„Уявити собі мову, – стверджує Л. Вітгенштайн, – означає уявити деяку форму життя [Вітгенштейн 1985: 85]. Тут ідеться не про поетичну дефініцію мови, себто про те, що мова – це життя чи форма життя (хоча й дехто з поетів, а також і Йосип Бродський, уважають саме так). „Неважно уявити собі – пояснює свою думку Л. Вітгенштайн – мову, що складається тільки з військових наказів і рапортів. Чи мову, яка складається лише з питань і висловів ствердження або ж заперечення. І нескінченну множину інших мов” [Там само]. Кожна з таких мов окремо й усі вони загалом – це тільки частина життя й діяльності людей, і визначити цю частину – значить окреслити її місце у складі цілого.

З погляду лінгвістичної філософії Л. Вітгенштайна, для того щоб збагнути, що таке природна мова в її повному обсязі, необхідно проаналізувати множину всіх способів її використання в суспільному